

Tandori szakköri anyag

Tandori Dezső – (1938-2019)

Kötetei: 1968: Töredék Hamletnek (versek, Szépirodalmi)

1973: Egy talált tárgy megtisztítása (versek, Magvető)

1991: Koppar Köldüs (versek, Holnap)

Lírafordulat: 1970-es évek. Tandori, Petri György, Oravecz Imre.

Amivel szembe fordulnak: képviseleti költészet (a közösség nevében megszólalni).

„A líra trónfosztása megtörtént. A hagyományos szépségeszményt felváltó, szerepkorlátozó és alapvetően antipoétikus új költőiség hétköznapibb léptékeivel katarzis helyett intellektuális kalandokat kínál” (Keresztury 1992)

- lírai alany "megismerő" pozíciót foglal el a műben
- igyekszik eltörölni vagy minimalizálni a nem költői és költői megszólalás közötti különbséget,
- a verset közelíti olyan, nem irodalmi szövegművekhez, amelyeknek teljesen más a kommunikációs funkciójuk, így például a vers létrehozása a mindennapos cselekedetek egyikének minősül, s az eredménynek csak egy lehetséges létmódja az irodalmi.

Töredék Hamletnek (1968)

Hommage (1966)

Jellemzők:

Bedecs László értelmezése (Jelenkor, 2005, 48. évfolyam, 5. szám): Jelenkor | Archívum | A hiány metaforái

- Nincs címzettje (Hamlet/Shakespeare?/
- az irodalmi hagyománnyal folytatott párbeszéd: *Hamlet mint* az irodalmi kánon központi figurája (eldöntetlenség, határhelyzet)
- fragmentált, kihagyásos szerkesztésmód
 - a halál, a kételkedés motívumkörének középpontba emelése, a nyelvfilozófiai dilemmák felvetése, talányosság
 - versei a stilizált jelenetelés ama formáival élnek, amelyek fokozatosan kiiktatják a képiséget, a vers akusztikai hatáselemeit, s a műbe emelt látványok tárgyi-logikai kontúrjait rajzolják élesebbre

Versszerkezet: a háromszor négy sor - hagyományosan a „befejezetlenséget, a tragikus hiányt, a gyötrő bizonytalanságot” érzékelteti. A szöveg elején a „ki” kérdőszó, - a hagyományos én-beszéd helyett E/3. és E/2. (önmegszólítás is lehet).

Figyeljük meg a mondatok modalitását!

- Értelmezzük a ló és a lovas motívumát a versben! (Vö.: Ady: Új s új lovat)

A ló és a lovas alakjai szabályosan, szinte soronként váltják egymást, a „fegyelmezett, konstruktív zártság viszont arra utal, hogy áldozatszerep is megoszlik ló és lovasa között: mindketten egy irányba tartanak.

- A ló nem eszköz, nem tárgy, hanem társ. Mi utal erre a versben?

- Ua. az ehhez kapcsolódó halálmotívum: „deszka-földes-álruha" (a koporsó metonimikus megnevezése).

Ady verse a váltott lovakat az új célok elérhetőek, Tandorinál ez megkérdőjeleződik (mint pl. Az eltévedt lovasban is!)

Macabre a mesterekért (63.)

- Kétszer megismételt nyitóstrófa: élet-halál, a másik – az én paradox viszonya.
- Záró szakasz: Toldi-allúzió (hagyomány: nincs visszaút)

EGY SEM (29.)

A költői magatartás változata:

A „múlás”, az önfeladás a részletek kedvéért („Mind, mind a részletek”) – ironia - a hagyományos költői szerep elutasítása, ua. a hermetikus, titokfejtő, mű mítoszt is elutasítja, a hozzá kapcsolódó szereppel együtt.

Egy talált tárgy megtisztítása (1973)

- Hatás: Edward Estlin Cummings szótördelő merészsége, Marcel Duchamp *talált tárgyai*, a *concept art* (mely előtérbe helyezi a fogalmi gondolkodást, megismerést)
- neoavantgárd és posztmodern (jel, játékosság) Wittgenstein: Tandorit az izgatja, hogy hol az a pont, ahol a mondhatatlan elkezdődik, valamint az, hogy a mondhatatlan hogyan mondható.)
- Minimalista: Kevés jellel sokat mondani. A dolgok immár önmagukat jelentik, nem képei, nem látszatai valami másnak, nincs mögöttes viszonyítási terük.
- Konceptuális: Gondolati folyamatok inspirációja. (kikényszerítése)

A cím: az avantgárd képzőművészetben fontos szerepet játszó ready-made műalkotásra utalhat: (Marcel Duchamp 1910-es évekbeli installációi). Vagy: dadaizmus. Elvileg bármi verssé válhat, akként funkcionálhat.

A verses kötet címe: József Attila „Eszmélet” című verséhez kapcsolódik. Mottó: „...s mint talált tárgyat visszaadja...” Itt viszont az élet értelmeződik talált tárgyként.

A *Talált tárgy* jelentős része a mesterségről (a mesterség eszközeiről, az alkotó személyiségről, a megmunkálendő vagy „talált” tárgyról) szól.

Az önreflexió, a humor, az ironia, a provokáció: az eltávolodás a korábbi költői szereptől. Ez az ironia elsősorban éppen a saját költői szerep lehetőségeire vonatkoztatott: a magát a „mindenséggel mérő” költő és költészet válik kérdésessé

A teljesség helyett a részletek, a mélység helyett a felszín.

Az ironia e távolság megmutatásában rejlik, mindeközben a saját pozíció is bizonytalan.

A címadó vers:

egy lengyelországi utazás három módon való leírása (megtisztítása), ill. egy vers elkészítésének három szakasza: vázlat – jegyzetek – mű.

Elvileg bármi verssé válhat.

Fonológiai-akusztikai variációk:

Hogy ki ne jöjjünk a gyakorlatból

Némely darabja nem írás, csak betűhalmaz, számjegy, illetve ezek kombinációja:

A damaszkuszi út

A cím egyértelműen utal a Bibliára. Ez az út az átváltozás, az igazság megtalálásának útja. Kiegészítve a szöveg: ... most, mikor ugyanúgy, mint mindig, üldözöm a keresztényeket, legfőbb ideje, hogy

megvilágosodjak . De ez példázat is: mindannyiunkhoz szól. Rilkei parancs? – esendőségből mássá válni.

A puszta létige szomorúsága

Vitassuk meg:

A második kötet egyik legfontosabb verse (Kurtág dalai között is szerepel) A puszta létige szomorúsága című. Ugyancsak ironikusan értelmezhető A puszta létige szomorúsága, amelynek paradox „szomorúsága” éppen abban áll, hogy hiányzik a küzdelem, az agón, a leküzdendő akadály vagy a méltó ellenfél.”

Miben rejlik A létige „szomorúsága”?

A költőre nagy hatással volt, az úgynevezett **nonszensz költészet**.

Morgenstern, Christian: Hal éji éneke

Halottas urna két füle e. e. cummings magángyűjteményéből:

)
(

Mitől meghökkentő a vers?

- hosszú cím, a vers maga két egymás alá helyezett zárójel.

Lehetséges értelmezések:

A felső zárójel a bezáró, az alsó a nyitó: ez eddig „csak” avantgárd *képvers*! De: szabad asszociációk lehetősége.

A címmel együtt már *konkrét vers*: az elhalt porai megőrzésére szolgáló edény (urna), illetve annak is csak *maradványa*: (mindössze két fül).

A szonett –

mint az írás folyamata?

irónia? (a tökéletes műforma mint váz)

hermeneutika (rész-egész)

Rimbaud mégegyszer átpergeti ujjai között az ábécét

Az ötlet és értelmezése:

„A cím utána „nemzetközi ábécé” huszonöt betűje, alatta tizenkét sor idéző vagy ugyanaz-jel, „macskaköröm”, mindegyik sorban kettővel kevesebb – míg teljesen eltűnnek. A vers tehát csak betű és írásjel: a betűk, mint a homok, és mint az élet leperegnek, elfogynak. Itt is jelentéses a név, Rimbaud hírhedt elhallgatására, eltűnésére is gondolunk.”

[Irodalom · Tandori Dezső: Egy talált tárgy megtisztítása \(mmalexikon.hu\)](http://mmalexikon.hu)

A sakktrilógia versei

Az első vers: A vers szövege mindössze: Hc3, mely a huszár c3-as mezőre való lépését jelöli.

Tarján Tamás értelmezése szerint a vers a betlehemi istálló és a játszmát nyitó lépés összecsengése „egy világtörténelmi kezdetet jelöl, ezt az értelmezést megerősíti egy Krisztus-szimbólum, a kis jószág megjelenése, valamint a jószág és a huszár, nem hivatalos nevén ló lehetséges egymásra vonatkoztatása.”

A második vers:

A vers szövege két egymás mellett elhelyezkedő oszlopban szerepel. A versszöveg két figura lépéseinek sorozata: egy huszáré és egy gyalogé. Az olvasás sorrendje nem egyértelmű.

Versszerűsége: ritmusa (ill. „rímek”, alliterációk).

A lépések fikciós volta: a huszár „tánclépéseinek” mintázatai: a második és ötödik, valamint a harmadik és a hetedik lépés.

Eltérő értelmezések:

Tarján Tamás: a két figura egyetlen személy alakváltozatai.

Fogarassy Miklós olvasata: ez egy szerelmes vers: két figura találkozása, egymásra találása.

Török Gábor: két harcos, a vezérek nélküli mezőn, akik nem bántják egymást. Megkötik a maguk külön kis fegyverszünetét.

3. vers: *(A gyalog lépésének jelölhetetlensége osztatlan mezőn).*

Meghökkenítő: a műnek csupán címe van: cím és szövegnélküliség viszonya.

Értelmezési lehetőségek: A gyalog: adott, a játéktér van, de nincs valódi tere – az eltévedés lehetősége adott

A **Koppar Köldüs** (1991) elképesztő hiba-halmaza, ahol éppen a véletlen vagy hanyag „szöveggondozatlanság” válik a költészet középpontjává (Margócsy 1996).

Vitassuk meg: miben rejlik a rontott nyelv vagy a hiba motivikus, illetve szövegszervező szerepe?

A kötet epikus váza: egy Koppenhágát, Párizst, Kölni és Düsseldorfot érintő utazás eseményeinek az elmesélése, egy idegen írógépnek köszönhetően: „*Tandori számára a nyelv nem természetes adottság, hanem medialitását, formai feltételeit tekintve és a hagyományok közvetítettségében is teremtett anyag. A teremtettség azonban nem jelenti a nyelv uralását*”.

(A 8-olcast vegyük allo vegetelen-jelnek,
mar nem is felreutes, tlan.)

Felhasznált irodalom (többek között):

MENYHÉRT ANNA A kortárs olvasás és az újraolvasás alakzatai a Tandori-recepcióban
Irodalomtörténet - 28/78. évf. 4. sz. (1997.) (oszk.hu)

Bedecs László: A hiány metaforái („Hang” és „némaság” a Töredék Hamletnek című kötetben)
Jelenkor | Archívum | A hiány metaforái